

SELF-DETERMINASYON HAKKI VE FİLİSTİN DEVLETİ BAĞLAMINDA FİLİSTİN SORUNU

Yrd. Doç. Dr. Kerem BATIR

Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
kbatir@adu.edu.tr

Arş. Gör. İlhan ARAS

Nevşehir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ilhanaras@nevsehir.edu.tr

ÖZET

Filistin Sorunu hakkında çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen, literatürde self-determinasyon bağlamında sorunun yeterince incelenmediği görülmektedir. Günümüzde birçok bölgede tartışmalı bir konu olan self-determinasyonun Filistin Sorunu açısından incelenmesi, sorunun çözümüne yönelik bir söylem yaratabilmesi bakımından önemlidir. Çalışmada, Filistin Sorunu bağlamında self-determinasyonun yeri, konunun uluslararası hukuk açısından gelişimi ve sonuçları incelenmiştir. Öncelikle, self-determinasyon kavramı tarihsel süreciyle ve Birleşmiş Milletler kararlarından hareketle anlatılarak, bu noktalardan Filistin Sorunu'na uygulanabilirliği için dayanak noktaları aranmıştır. Daha sonra, Filistin Devleti'nin kurulması siyasi yönleriyle ve Birleşmiş Milletlerin konuya yönelik kararları ve görüşleri temelinde incelenmiştir. Sonuç olarak, self-determinasyon ve iki devletli çözüm tartışmalarının devlet kurma sürecini hızlandırıcı etkenler olmasına rağmen, bu durumun Filistin Sorunu için tam olarak çözüm sağlayamayacağı belirtilmiştir. Filistinli mülteciler, Doğu Kudüs, duvar inşası, İsraili yerleşimciler gibi birçok belirleyici sorunun çözümsüz kalmaya devam etmesi bu durumu destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Self-determinasyon, Filistin Devleti, İki Devletli Çözüm, Filistin Sorunu

PALESTINE PROBLEM IN THE CONTEXT OF THE RIGHT OF SELF-DETERMINATION AND PALESTINE STATE

ABSTRACT

Although there are lots of papers have written about the problem of Palestine, it is seen that the problem has not been examined sufficiently in the terms of self-determination. Investigating the Palestine problem from the point of self-determination which is disputable today in many regions is very important to create an expression for the solution of the matter. In the study, place of self-determination, its process in terms of international law and its results are examined in Palestine

problem regard. The term of self-determination is primarily mentioned with the historical process and by the decisions of United Nations and reference points are searching to apply these points to the Palestine problem. Then, establishing Palestine State with its political sides and the decisions and opinions of the United Nations about the subject are reviewed. As a result, although there exist some accelerating factors in stating process of self-determination and two-state solution, it is emphasized that this situation does not ensure a solution precisely. Some unsolvable decisive problems such as Palestinian refugees, East Jarusalem, construction of wall, the settlers of Israel support this situation.

Keywords: Self-determination, Palestine State, Two-State Solution, Palestine Problem

GİRİŞ

19. yüzyılın sonlarından günümüze kadar devam eden bir konu olarak Filistin Sorunu, siyasi yönü itibariyle Ortadoğu bölgesi için önemini sürekli korumuştur. Filistin'deki manda yönetiminden 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasına kadar, bölgenin dengeleri değişimler geçirmiştir. 1948'deki Arap-İsrail Savaşı'nda topraklarını genişleten ve bölgede nüfuzunu arttıran İsrail, sonraki 1967 ve 1973 Arap-İsrail Savaşları ile bu durumunu daha da güçlendirmiştir. 1987 İntifadası, 1993 Oslo barış süreci, Camp David, II. İntifada ve sonrasındaki süreçlerde Filistin Sorunu'nda savaş/çatışma ve barış görüşmelerinin eksik olmadığı görülmektedir. Bu iki zıt durumun sürekliliği sorunu günümüze kadar taşımıştır.

Filistin sorunu siyasi konular etrafında şekillense de, sorunu uluslararası hukuku da doğrudan ilgilendiren yönlerinden soyutlamak mümkün değildir. Bu açıdan, Filistin Sorunu'nun çözümüne yönelik bir aşama olan Filistin Devleti'nin kurulması durumunu, Birleşmiş Milletler'in kararları ışığında self-determinasyon açısından incelemek konuya yeni boyutlar kazandırabilmesi ve literatüre katkısı bakımından önemlidir. Bu noktadan hareketle, çalışmanın amacı Filistin Sorunu'nun self-determinasyon bağlamında incelenmesidir.

Self-determinasyon tartışmasının ilk dönem uygulamalarının görüldüğü 20. yüzyılın başları aynı zamanda Filistin Sorunu'nun da gelişmeye başladığı dönem olmuştur. 1900'lü yılların başlarından günümüze kadar topraklarını önemli ölçüde kaybeden Filistin halkı, zamanla komşu Arap ülkelerinde mülteci konumuna düşmüş, toprakları üzerinde hakimiyet kuramamaları bölünmüş bir Filistin haritasını ortaya çıkarmıştır.

Self-determinasyon kapsamında, dışsal self-determinasyonun yabancı devletin işgali altında olma durumunun yanı sıra barış süreçleri ile içsel self-determinasyonun da güçlendiği görülmektedir. Günümüzdeki mevcut durum, Gazze/Batı Şeria ve HAMAS/Fetih bölünmüşlüğü, iki

devletli çözüm de dahil olmak üzere çoğu tartışmayı ve çözüm yöntemini gölgede bırakmaktadır.

Çalışmada öncelikle tarihsel gelişimiyle birlikte self-determinasyon hakkında geniş ölçüde bilgi verilmiştir. Daha sonra Filistin Sorunu'nda çözüm yöntemi olarak tartışılan iki devletli çözüm argümanı ile birlikte, self-determinasyonun uygulanabilirliği Birleşmiş Milletler kararları çerçevesinde incelenmiştir.

Bu analiz yapılırken, devlet kurmanın tek başına çözümü sağlayamayacağı belirtilmiştir. Konuyla ilgili Batı Şeria'daki yaklaşık 700 km'lik duvar inşası, Doğu Kudüs'ün başkent olması talebi, yaklaşık 5 milyon Filistinli mültecinin durumu ve İsrail'in yerleşim yerlerini giderek büyütmesi gibi sorunlar yeni bir devletin karşılaşılabileceği en önemli sorunlar olarak varlığını korumaktadır.

1.SELF-DETERMİNASYON KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Birleşmiş Milletler Öncesi Dönem

Self-determinasyon ilkesi/hakkı, (kendi kaderini tayin hakkı– halkların geleceklerini kendilerinin saptaması) 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar uluslararası alanda etkili olmuş, çeşitli aşamalardan geçerek yeni devletlerin oluşumunda temel argümanlardan biri olarak öne çıkmıştır. Günümüzde ise, ortaya çıktığı dönemden çok farklı uluslararası dengelerin olması nedeniyle mevcut sorunlar için uygulanabilirliği ve sorunlar hakkında kesin çözüm için belirleyiciliği konusunda ortak bir görüş yoktur.

Self-determinasyon, çeşitli şekillerde tanımlanmış, özellikle devletlerin toprak bütünlüğü kaygılarından dolayı tanımlamadan uygulamaya kadar her alanda sınırlandırılmalarına maruz kalmıştır. Genel anlamda ise, bir halkın bağımsız bir şekilde siyasi durumunu, coğrafi sınırlarını, kendi kaderini kendisinin belirlemesi olarak tanımlanmaktadır. Veya self-determinasyon, yalnızca bir egemen devlet içerisinde yaşayan etnik, dilsel veya dini grubun, kendi kendilerine egemen bir devlet oluşturmaksızın daha geniş bir otonomi, dil ya da dini hakları elde etme hakkı olarak anlaşılabilir (Kütükçü, 2004: 262).

Self-determinasyon ilkesi iki boyutta ele alınabilir. Birinci boyutu, devletlerin iç örgütlenmelerine ilişkin olup, bir halkın istediği yönetim biçimini, herhangi bir dış baskı olmadan seçebilme hakkı (Kılıç, 2008: 955) olarak tanımlanabilecek içsel self-determinasyondur. Self-determinasyonun ikinci boyutu olan dışsal self-determinasyon ise, bir halkın bağımsız bir devlet kurmak dahil, dilediği devlete bağlı olmayı seçme hakkını

belirtmektedir. Uluslararası hukuk ise, halkların bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda, dünyanın siyasal ve toplumsal gerçeklerini göz önünde tutarak, self-determinasyon hakkının bu açıdan kullanımını bir takım koşullara bağlamaktadır (Pazarcı, 2009: 142)¹. Dışsal self-determinasyon başka bir ifadeyle, bir halkın, yabancı bir yönetim olmaksızın kendi siyasal, ekonomik ve kültürel isteklerini uygulama hakkıdır (Kılıç, 2008: 957-58)².

Self-determinasyonun son derece önemli olduğu sömürgecilikten kurtuluş döneminde kendi kaderini tayinle kast edilen, dış kendi kaderini tayin olmuş, iç kendi kaderini tayin ise devre dışı bırakılmıştır (Kalaycı, 2007: 72). Self-determinasyonun bu dönemdeki ayrılıkçı özelliği sömürgelerden kurtulmada etkin olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde, 1990'lı yıllar ve sonrasında, ortaya çıkan yeni koşullar self-determinasyonun yeniden yorumlanmasına neden olmuştur.

1.2. Birleşmiş Milletler Dönemi ve Sonrasındaki Gelişmeler

I. Dünya Savaşı ve Milletler Cemiyeti döneminde ABD Başkanı Wilson tarafından ortaya atılan ilkeler çerçevesinde şekillenmeye başlayan ve sonraki yıllarda içeriğini gittikçe güçlendiren self-determinasyon hakkı, her ne kadar 20. yüzyıldan itibaren devletler hukuku sahasında görülmekte ise de, bu konudaki çalışmaların, düşüncelerin başlangıcı 19. yüzyıla uzanmaktadır (Arsava, 1981: 55-67). Self-determinasyon, II. Dünya Savaşı sonrasında değişen uluslararası dengelerde özellikle Birleşmiş Milletler (BM) kararlarıyla önemli bir gelişme göstermiştir. Ancak, BM Sözleşmesi self-determinasyon hakkını doğrudan bağlayıcı bir yasal ilke olarak düzenlemekten uzaktır daha çok siyasi bir ilkenin söylemini oluşturur (Cop and Eymirlioğlu, 2005: 118). Benzer şekilde, BM Sözleşmesi'nin imzalanması sırasında, self-determinasyon ilkesinin süjeleri konusunda ortaya konulan sorunlar üzerinde belirsizliği giderici nitelikte bir açıklık sağlanamamıştır (Uz, 2007: 67).

BM Sözleşmesi Madde 1 (2): “*Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için*

¹“Böylece, bağımsız devletlerin kurulması konusunda uygulamada karşılaşılan yollardan yalnız sömürgecilikten kurtulma durumunda self-determination ilkesine dayanılmasının kabul edildiği ve bir devletin tam parçasını oluşturan ülke üzerindeki toplulukların ayrılması yoluyla bir devlet kurulmasında bu ilkenin işlemediği anlaşılmaktadır.”

² “Burada kastedilen, belli bir toprak parçasında yaşayan ortak özelliklere sahip bir topluluğun yabancı bir güce bağlı olmadan geleceğini, uluslararası alandaki yerini belirleyerek kendi devletine ve egemenliğe sahip olmasıdır. (...) Buradaki self determinasyon anlayışı ayrılıkçı bir nitelik taşımakta ve devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Dünyada pek çok etnik grup, ayrılıkçı taleplerine destek bulabilmek amacıyla bu ilkeye dayanmaktadır.”

diğer uygun önlemleri almak”, Madde 55: “Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için...” ve ayrıca Madde 76 (b): “Vesayet altındaki bölgelerde yaşayan insanların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini kolaylaştırmak, her bölge ve halkına özgü koşulları ilgili halkların özgürce dile getirdiği özlere ve her vesayet anlaşmasında öngörülebilecek hükümleri de göz önünde tutarak, bu bölgeler halklarının kendi kendilerini yönetmelerini ya da bağımsızlığa doğru giderek gelişmelerini kolaylaştırmak...” da belirtilen kararlarla self-determinasyon hakkı üzerinde durulmuştur.

Bu kuralları dengeleyici nitelikte olarak düşünülen BM Sözleşmesi Madde 51’de, (meşru müdafaa hakkı ile ilgili) devletlere kendi varlıklarına yönelik saldırılara karşı meşru müdafaa bulunma hakkı tanınarak üye devletlerin toprak bütünlüklerini koruma amaçlı düzenleme ile bir sınır getirilmektedir (Doğan, 2006: 3).

Self-determinasyon, BM tarafından tanınmasına rağmen 1960’lara kadar siyasal bir ilke olarak kalmış, hukuki bağlayıcılık kazanmamıştır (Karaosmanoğlu, 2003: 149). Bunun nedeni ise, bu hakkın devlet egemenliğini, toprak bütünlüğünü ihlal edebilecek sonuçlar doğurabileceğinin ileri sürülmesidir. Bu nokta, sürekli olarak öne çıkarılmış ve devletin bütünlüğünün korunması için savunulan genel bir görüş olmuştur.

14 Aralık 1960’ta BM Genel Kurulu’nda kabul edilen 1514 (XV) sayılı kararda³, “istikrar ve refahın ve bütün halkların eşit haklarına ve kendi kaderini kendi tayin etme hakkına ve ırk, cinsiyet, dil veya din ayırımı yapmadan, herkes için insan haklarına ve temel hürriyetlerine evrensel saygı ve riayet ilkelerine dayalı...” ve deklare ettiği yedi ilkeden biri olarak; Madde 2: “bütün halkların kendi kaderini kendilerinin tayin etme hakkı vardır; o hakka dayanarak serbest bir şekilde siyasî statülerini tespit ederler ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe takip ederler” ifadeleriyle self-determinasyon hakkına değinilmiştir. Ayrıca Madde 1’de, halkların yabancı baskı, egemenlik ve sömürüye tabi olmaları temel insan haklarına, Birleşmiş Milletler Şartı’na ve uluslararası barış ve işbirliğine aykırı olacağını vurgulamakla “yabancılık” unsurunu da self-determinasyonun bir koşulu haline getiriyordu (Akçay, 1988: 30).

1966’da kabul edilen ve 1976’da yürürlüğe giren Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar

³ Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Deklarasyon, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu A/RES/15/1514, (14 Aralık 1960).

Uluslararası Sözleşmesi⁴, ortak birinci maddeleri kendi kaderini tayin hakkı ile ilgilidir. İki sözleşmede de aynı olarak, halkların kendi kaderini tayin hakkı başlıklı ortak Madde 1 (1)'de: “*Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler*”, Madde 1 (2): “*Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiç bir koşulda yoksun bırakılamaz*” ve Madde 1 (3): “*Kendini yönetemeyen ve vesayet altındaki ülkelerden sorumlu olan devletler de dahil bu sözleşmeye taraf bütün devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir*” ilkeleri kendi kaderini tayin hakkı açısından son derece önemli kabul edilmiş, bu sözleşmelerle birlikte self-determinasyonun içsel yönü vurgulanmıştır. Self-determinasyon hakkı, 1966 tarihli bu iki sözleşmenin de, aynı lâfza sahip 1. maddelerinde devletler hukuku seviyesinde temin edilmesiyle evrensel bir anlam kazanmıştır (Arsava, 2009: 3-4).

24 Ekim 1970'te BM Genel Kurulu'nda kabul edilen 2625 (XXV) sayılı kararda⁵ belirtilen ilkelerden biri de, halkların self-determinasyon ve eşit hakları ilkesidir. Bu ilkede, “*Birleşmiş Milletler Antlaşması ile saklı tutulan, halkların eşit hakları ve kendi geleceğini tayin etmesi ilkesi nedeniyle bütün halklar, dış müdahale olmaksızın, özgür bir biçimde, kendi siyasal statülerini tayin etme ve kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmesini sağlamaya çalışma hakkına sahiptir ve bütün devletler, antlaşma hükümleri doğrultusunda, bu hakka saygı gösterme yükümlülüğünde*” olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, “*egemen ve bağımsız bir devlet kurma, bağımsız bir devletle serbest birleşme ya da bütünleşme ya da bir halk tarafından özgürce belirlenmiş herhangi başka bir siyasal statüye sahip olma o halkın kendi geleceğini tayin etme hakkını kullanmasının şekillerini oluşturur*” şeklinde bu hakkın kullanımı açıklansa da, bu hakkın kullanımında toprak bütünlüğüne verilen önemde ayrıca belirtilmiştir.

⁴ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, BM Genel Kurul A/RES/21/2200, (16 Aralık 1966); Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, BM Genel Kurulu Resolution 2200A (XXI), (16 Aralık 1966).

⁵ Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Deklarasyon, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu A/RES/25/2625, (24 Ekim 1970).

1995 tarihli BM 50. Yıl Deklarasyonu'nun⁶ "barış" başlığında, "Koloni yönetimi veya yabancı işgali veya diğer tüm yabancı hakimiyeti şekilleri altındaki halkların özel durumlarını daima göz önünde bulundurarak, tüm halkların self-determinasyon hakkını korumaya devam edecek ve halkların vazgeçilmez self-determinasyon hakkını elde etmek için BM Sözleşmesi'nde kendilerine tanınan yasal mücadelelerini tanıyacaktı" şeklinde self-determinasyon hakkına tekrar vurgu yapılmıştır. Ayrıca 1990'lı yıllarda çeşitli sözleşmelerde de bu hakka vurgu yapıldığı görülmektedir.

BM Genel Kurulu'nda 18 Eylül 2000'de kabul edilen "BM Milenyum Deklarasyonu" başlıklı kararının⁷ "Değerler ve Prensipler" başlıklı bölümünde, Madde 4: "...yabancı işgal ve sömürge etkisi altında kalan halkların self-determinasyon hakkı...", self-determinasyona toplumsal bütünlük ve siyasi bağımsızlıklara saygı çerçevesinde vurgu yapılmıştır.

Self-determinasyon ve egemenlik/toprak bütünlüğü ilkelerinin çatıştığı kabulü nedeniyle, yaygın uluslararası tutum, self-determinasyon hakkını, kurulu devletler içinde iktidarın demokratik olarak paylaşımı (*power sharing*) yönünde uygulamaları teşvik eden bir ilke olarak yorumlamak olmuştur (Polat, 1999: 117).

Sömürgelerden bağımsızlığını kazanma sürecinde, toprak değişimi olmadan, sömürge dönemindeki toprakların muhafaza edilmesi durumu, *uti possidetis* olarak tanımlanmaktadır. *Uti possidetis* prensibi, self-determinasyonu düzenleyen uluslararası hukuk görüşündeki bölünme ve self-determinasyonun dışsal (klasik/post sömürge) ve içsel yönleri arasında var olan kavramsal bölünmedir (Cop and Eymirlioğlu, 2005: 128). II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, *uti possidetis* uygulaması, Afrika'da Asya'dan daha çok kullanılmış, sömürgeci kurtulma sonrası sınır anlaşmazlıklarında uluslararası hukukun genel prensibi olarak dönüşüm geçirmiştir (Radan, 2002: 118).

Uluslararası Adalet Divanı (UAD) da self determinasyon ilkesinin sadece sömürge altındaki halkların bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda geçerli olduğunu belirtmiştir (Polat, 1999: 116). 1990'lara kadar sömürge altında yaşayan halklar kapsamında değerlendirilen self-determinasyon ilkesinde, bu tarihten sonra farklı yorumlamalar görülmüştür. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin, 1992 yılında da Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte ortaya çıkan devletler, self-determinasyon hakkını ileri sürerek devlet olmuşlardır. Bu durum self-determinasyon hakkının, sömürgeler dışında da uygulanabilirliğini ortaya çıkarmış ayrıca, self-determinasyonun bu şekilde

⁶ BM 50. Yıl Deklarasyonu, <http://www.un.org/UN50/dec.htm> adresinden 20 Haziran 2011 tarihinde edinilmiştir.

⁷ Birleşmiş Milletler Milenyum Deklarasyonu, BM Genel Kurulu A/RES/55/2, (18 Eylül 2000).

uygulanamayacağı da belirtilmemiştir. Bu durumun nedeni olarak, bu devletlerin zaten federe bir yapı içinde olmaları gösterilmekte, bir devletten ayrılmanın her halkın kolay bir şekilde elde edebileceği bir hak olmadığı kabul edilmektedir. Özellikle Batı dışında kalan toplumlarda bu durum daha da zor bir hal almaktadır.

Uluslararası hukukun emredici (*preemptory*) bir normu olabileceği de zaman zaman söz konusu edilen bu ilke, bir başka uluslararası ilke olan 'egemen devletlerin ülkesel bütünlüğü' ile çatışmakta ve uygulamada etkisini neredeyse bütünüyle yitirmektedir (Polat, 1999: 116).

2. SELF-DETERMINASYON VE FİLİSTİN DEVLETİ

Self-determinasyon hakkının tarihi gelişimi ve uygulandığı örnekler, bu hakkın günümüzde de geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Ayrıca bu hakkı, bazı alanlara sıkıştırmak, ele alınabileceği konuları sınırlandırmak self-determinasyonun içsel/dışsal yönlerinin yeterince değerlendirilmemesine neden olmaktadır.

Self-determinasyonun ayrılmayı vurgulayan özelliğinin yanı sıra, bu hak halklara tanınmış bir haktır ve uluslararası hukukta kesin olarak tanınmış temel insan haklarından biri olmasına karşın uluslararası hukuk, devletlerin toprak bütünlüğüne daha çok vurgu yapmaktadır (Kalaycı, 2007: 75). Uluslararası hukuk, self-determinasyonu bir devletten ayrılmaya çözüm getiren bir hak olarak tanımalıdır ama bu hak bütün halklar ve devletler için ayrılma hakkını içeren genel bir hak değildir (Buchanan, 2004: 331). Günümüzde self-determinasyon, başlıca üç alanı kapsamaktadır: Sömürgeciliğin sona erdirilmesi, yabancı askeri işgalin yasaklanması ve bütün ırklara, hükümetlere tam olarak katılabilme hakkının tanınmasıdır (Türbedar vd., 2007: 26-7).

Filistin Sorunu'nda yıllardan beri süregelen işgal durumu ve 1990 sonrası barış görüşmelerinde idari yönden yetkilerin görece artması, devletleşme sürecini hızlandırıcı nitelikte gelişmeler olmuştur. Ancak Filistin'in devlet kurma isteği ve çabası, kendi içinde Gazze/Batı Şeria ve HAMAS/Fetih bölünmüşlüğü ile paralel yürütülmekte, bu durumda devletleşmeye giden sürecin önündeki en önemli engellerden olmaktadır. Filistin'in devletleşme sürecinde tartışılan self-determinasyon, İsrail'in işgali altında olma durumuyla değerlendirildiğinde bir yandan işgal diğer yandan Filistin topraklarının birbirinden kopuk olması, çözümü daha da karmaşık hale getirmektedir.

Sadece sömürgelerden kurtulma bağlamında değerlendirilen self-determinasyon hakkı, sömürgelerin yanı sıra yabancı boyunduruğu altında olanlar ve ırksal baskı altında olanlar içinde geçerlidir (Uz, 2007: 70). Filistin sorununda gerek Gazze ve Batı Şeria'da işgal altında yaşayan

gerekse de komşu Arap ülkelerinde mülteci konumunda yaşayan Filistinlilerin durumuyla ilgili, BM’de farklı zamanlarda ülkelerine dönebileceklerine ilişkin kararlar alınmasına rağmen, Filistin halkı mülteci olarak kalmaya ve sürgünde yaşamaya devam etmektedir. Bu durum, self-determinasyonun hukuki olmaktan ziyade siyasi bir ilke olmaya devam ettiğinin göstergesidir (Kılıç, 2008: 976). Toprakları dışında yaşayan ve bir insan hakkı olarak geri dönüş haklarından da mahrum bırakılan Filistinlilerin durumu belirsizliğini korumaya devam etmektedir (Quigley, 2011: 212-23).

Bir devlet olma hakkı, hem "iç tanınma" (kendi halkınca desteklenmesi), hem de "dış tanınma" (uluslararası topluluğun kabulü) ile mümkün olabilir (Kurubaş, 2004: 150). Bu genel kabulün Filistin Sorunu’ndaki yansıması, bir yandan kendi içinde Batı Şeria/Gazze ve HAMAS/Fetih bölünmüşlüğü nedeniyle kendi halkının ortak desteğinden yoksun olması, diğer yandan BM kanalıyla uluslararası toplumun desteğini alarak devlet olma sürecini hızlandırmak şeklinde olmaktadır.

Ayrıca, devlet olmanın şartları açısından önemli bir etken olan insan topluluğu, Filistin meselesinde mültecilerin geriye dönüşü kapsamında değerlendirilebilecek bir konudur. Bu konu da, geçmişte farklı başarılar ve sürekliliklerle Kosova, Bosna, Doğu Timor ve Kuveyt örneklerinde de rastlandığı gibi⁸ uluslararası hukuk da örnekleri olan bir konudur. Benzer şekilde self-determinasyon kapsamında ele alınan sözleşmelerin önemli bir bölümünde halk kavramı üzerinde yaşanan belirsizlik, tanım eksikliği Filistin’in devletleşmesi sürecinde önemli bir konu olan mülteci sorununda, mültecilerin geri dönüşleriyle ilgili İsrail’in görüşünde de görülmektedir. İsrail görüşüne göre, Filistinlilerin geri dönüşlerini mazur göstermeye hakları yoktur; zaten geri dönüşlerinin fiziksel koşulları da mevcut değildir; geri dönüşleri İsrail’in “Yahudi Karakteri”ni zedeleyeceğinden dolayı (Sitta, 2002: 486) istenmeyen bir durumdur.

Filistinlilere özerk bir bölge ayrılmış olması bir başarı gibi görünse de bu durum yerlerinden edilen bu etnik grubun başta Ürdün olmak üzere

⁸ “Mültecilerin geriye dönüşünde bazı konuların sağlanması gerekmektedir. Birinci konu, mültecilerin iskanıdır. İkincisi, toprak parçasının saptanmasıdır. Üçüncüsü, sahipliğin İLA’dan (Israel Land Administration) devridir. Dördüncüsü, geriye dönüşün aşamalarıdır. Beşincisi, konut inşaatıdır. Altıncısı, hukuki yönleridir. (...) Geriye dönüş hakkı saklı kalmak üzere, her mülteciye, zararları karşılığında “uluslararası hukuk veya emsallerinin prensipleri doğrultusunda”, kararda belirtildiği gibi “sorumlu hükümetler veya otoriteler” tarafından tazminat ödenmelidir. (...) Uluslararası hukuk uyarınca, toprakla halk bütündür; toprağa sahip olan, kitleyi de muhafaza etmelidir. Bu insanlar, İsraililerin Filistinlilere yaptıkları gibi sürülemez ve haklarından mahrum bırakılamazlar. (...) İsrail (...) Filistinlilerin mülklerinden istifade eden ve *Nakba*’dan sorumlu taraf olarak, 194 sayılı karar ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si ve Dördüncü Cenevre Konvansiyonu dahil, tüm uygulanabilir hukuku bünyesinde bulunduran gelenekselleşmiş uluslararası hukuk doğrultusunda, tazminatı tek başına ödemelidir.” (Sitta, 2002: 506-11).

başka ülkelerde yaşamak zorunda kaldıkları gerçeğini değiştirmemektedir (Doğan, 2006: 10). 1947 Taksim Planı sonrasında Filistin'e bırakılan toprakların çoğunun İsrail tarafından daha sonra savaşlar yoluyla işgal edilmesi self-determinasyon ilkesinin BM tarafından keyfi parametrelere dayandırıldığını kanıtlamaktadır (Doğan, 2006: 10). Ayrıca yaygın uluslararası tutum da, self-determinasyon kuralını olabildiğince pratikten yoksun bırakmaya çalışmak şeklinde olmaya devam etmektedir.

Geçmişten günümüze Filistin Sorunu'nda yaşanan gelişmelerin günümüze yansımaları son derece önemlidir. Filistin Sorunu'nda çözüm için tartışılan iki ayrı egemen devlet, bölge için tek bir laik ferdiyeci devlet, özerk birimlerden bir federasyon -iki devletli çözüm- (Young, 2005: 6-8) gibi argümanlardan, çözüme ilişkin öne sürülen iki farklı devlete ilişkin görüşler sorunun ortaya çıktığı dönemlerde de görülmektedir. 1937 Peel Komisyonu Planı ve 1947 BM Taksim Planı'nda, bir 'Yahudi Devleti' ve bir 'Arap Devleti' fikri, iki farklı halka hizmet eden iki self-determinasyon birimi içinde olmuştur (Tilley, 2009: 61-2). Ancak bu süreçte İsrail devletini kuran taraf olmuş, Filistin için bu durum söz konusu olamamıştır. Özellikle, BM Taksim Planı, Filistin halkının self-determinasyon hakkını ihlal ettiği gibi, bu tarihi adaletsizlik, Filistin ve diğer Arap topraklarının işgal ve ilhak edildiği diğer eylemlerle sürmüş ve Kudüs'ün ilhak edilmesiyle en üst noktaya çıkmıştır (Köchler, 2004: 559-60).

Sonraki tarihlerde de BM, Filistin Sorunu ile ilgili self-determinasyon hakkını da kapsayan kararlar almıştır. BM Genel Kurulu'nda 30 Kasım 1970'te kabul edilen 2649 (XXV) sayılı kararda⁹ özellikle Filistin ve Güney Afrika halkların self-determinasyon haklarını reddeden hükümetler kınanmıştır. 8 Aralık 1970'te 2672/C (XXV) sayılı kararla¹⁰ 2625 (XXV) sayılı karara atıfta bulunarak, Genel Kurul "*Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak, Filistin halkının self-determinasyon... hakkı olduğunu*" belirterek, Filistin halkının self-determinasyon hakkını tanımıştır. 22 Kasım 1974'te ise, BM Genel Kurulu'nda kabul edilen 3236 (XXIX) sayılı kararda, "*Dış müdahale olmaksızın self-determinasyon hakkı*" ve "*ulusal bağımsızlık ve egemenlik hakkı*" tekrar teyit edilmiş ayrıca "*Filistin halkının BM Şartı'na uygun olarak self-determinasyon hakkı olduğu*" tekrar vurgulanmıştır.

1988'de Filistin Devleti'nin ilan edilmesi ve BM Genel Kurulu'nun 15 Aralık 1988 tarihli 43/177 sayılı kararıyla bu durumu onaylaması, İsrail ve ABD'nin karşı oyuna rağmen 104 devletin bu kararı kabul etmesi (Boyle,

⁹ The importance of the universal realization of the right of peoples to self-determination and of the speedy granting of independence to colonial countries and peoples for the effective guarantee and observance of human rights, BM Genel Kurulu A/RES/2649, (30 Kasım 1970).

¹⁰ United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, BM Genel Kurulu A/RES/2672, (8 Aralık 1970).

1990: 302) Filistin Sorunu'na kalıcı bir çözüm getirememiş, devlet ilan etmenin çözümü sağlayamayacağını göstermiştir. Uluslararası tanınmanın ilan edilen devletin tanınması için zaruri bir durum olması ve sonuca götüren özelliği Filistin Sorunu'nda yeterince etkili olamamış, buna karşın siyasi etkenler daha fazla önplana çıkmıştır.

1993'te başlayan İlkeler Deklarasyonu'yla karşılıklı tanıma politikaları, Filistin için özerklik görüşmeleri, sorunun gelişiminin de başlangıç noktaları olmuştur. Karşılıklı tanıma süreçleri, Filistin'in özerk yönetimden devletleşmeye kadar uzanan sürecin ana hatlarını oluşturmuştur. Oslo sürecinde Filistin'e verilen haklar, içsel self-determinasyon kapsamında değerlendirilebilecek haklar olmuştur. Bu dönemde Filistin Kurtuluş Örgütü, üç temel uluslararası haklı nedene yani sömürgecilik, ırkçılık ve yabancı hakimiyetine güvenerek self-determinasyon hakkını savunmaktadır (Cassese, 1995: 238). Bu noktada, dışsal self-determinasyona başvurulduğu görülmektedir. Bu süreçte, karşılıklı tanıma aşamaları ve İsrail'in bazı bölgelerin kontrolünü Filistin'e bırakma politikaları, her ne kadar karşıt görüşler olsa da (Ash, 2009: 186-200) İsrail'in açıkça Filistin'i bir devlet olarak ele aldığını (Quigley, 2009: 7) göstermektedir.

2000 sonrası dönemde de, BM Genel Kurulu, işgal edilmiş Filistin topraklarıyla ilgili 'bağımsız bir Filistin Devleti hakkını da içeren, Filistinlilerin self-determinasyon hakkını' onaylayan birçok kararı kabul etmiştir (Gudeleviciute, 2005: 59). BM Genel Kurulu'nda 17 Mayıs 2004'te kabul edilen kararda¹¹, "*Filistin halkı self-determinasyon ve toprakları üzerinde egemenlik hakkına sahiptir, İsrail'in işgalci güç olarak... yükümlülükleri ve görevleri*" olduğunu belirterek Filistin halkının self-determinasyon hakkını teyit etmiştir. BM Genel Kurulu'nda 3 Mart 2005'te kabul edilen kararda¹² da, "*bağımsız bir Filistin devleti hakkını da içeren, Filistin halkının self-determinasyon hakkını tekrar teyit eder*" ve "*bütün devletleri ve özel komisyonları ve BM sisteminin organizasyonlarını, Filistin halkının self-determinasyon hakkını bir an önce gerçekleştirebilmesi için yardım etmeye ve destek vermeye teşvik eder*" şeklinde Filistin halkının self-determinasyon hakkını yinelemiştir. Ancak kabul edilen bu kararların uygulanabilirliği sorun olmaya devam etmektedir.

Filistin Geçici Özerk Yönetimi, 22 Ocak 2009'da Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Statüsü Madde 12 (3)'e göre, 1 Temmuz 2002'den beri Filistin topraklarındaki işlenen eylemlerle ilgili UCM'nin yargı yetkisinin 'Filistin Hükümeti' tarafından tanındığını bildiren bir deklarasyon sunmuştur

¹¹ Status of the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, BM Genel Kurulu A/RES/58/292, (17 Mayıs 2004).

¹² The right of the Palestinian people to self-determination, BM Genel Kurulu A/RES/59/179, (3 Mart 2005).

(Benoliel and Perry, 2010: 79-80). Bu durum devletleşme ve toprak egemenliği konularında önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır. Önceki konularla paralel düşünülebilecek bu durum, devlet tartışmaları için önemli bir konu olmakta; toprakları üzerinde kontrol sağlayamamış olmasına rağmen uluslararası toplumun Filistin'i bir devlet olarak kabul etmesi, Filistin'in güçlü self-determinasyon iddiasına yeni bir neden oluşturmaktadır (Quigley, 2009: 6).

Self-determinasyon konusunda, devlet uygulamaları ve BM tarafından kabul edilen karar ve deklarasyonlar şu sonuçları doğurmaktadır (Taşdemir, 2000: 223-24):

“Fiiilen tüm devletler ve hükümetler arası örgütler Filistinlilerin self-determinasyon hakkına yetkilendiriliyor olduklarını kabul etmektedirler. Bu hak için meşru dayanak olarak, yabancı devlet işgali altındaki halkların self-determinasyon hakkı görülüyor. Ancak bu bağlamda sadece 1967'den beri İsrail tarafından işgal edilen topraklarda yaşayan Filistinliler bu hakkın icrasına yetkilendirilmektedir. Filistinlilere self-determinasyon hakkı verme gayesinin İsrail'in bağımsız bir devlet olarak egemenliğini, güvenliğini ve mevcudiyetini koruma hakkı ile el ele gitmesi konusunda genel bir uzlaşmanın olduğu görülmektedir.(...) Filistinlilerin self-determinasyon hakkının spesifik olarak nasıl uygulanabileceği konusunda henüz bir uzlaşma yok. Bu hak bir plebisit ya da bir seçimle mi kullanılacaktır?(...) Self-determinasyon hakkının uygulanacağı toprakların tam olarak hangi bölgeleri kapsayacağı konusunda bir uzlaşma yok; örneğin self-determinasyon hakkının uygulanacağı bölge Doğu Kudüs'ü kapsayacak mıdır?”

BM kararları, BM Sözleşmeleri ve devlet uygulamaları, açık bir şekilde yabancı işgale konu olan halkların dış self-determinasyon hakkı olduğunu gösterir (Gudeleviciute, 2005: 59). Söz konusu topraklarda bir devlet kurmak, yani dışsal self-determinasyonu uygulama süreci, hem içsel Filistin self-determinasyonunun hem de diğer ilgili taraflarla müzakerelerin doğal sonucunu oluşturacaktır (Cassese, 1995: 245). Filistin Sorunu'nda, self-determinasyon kavramı sömürgeci kurtulma açısından değil, yabancı bir ülkenin işgali altında olma durumuyla bağlantılı görülmekte, mevcut özerklik durumu ve bağımsızlığına kavuşup kavuşamayacağı konuları belirsiz bir durum olarak sürmektedir. Bu durumda halkların, yabancı devlet hakimiyetinden kurtularak kendi bağımsız devletini kurma hakkı olduğu gibi, “yabancı bir halkı” kendi “boyunduruğu” altında tutan devlet de, bu “boyunduruğa” son verme yükümü altındadır (Karaosmanoğlu, 1981: 75).

Filistin ve Kudüs sorunları, Filistin'in Arap halkının ulusal self-determinasyon hakkına tam olarak saygı gösterilecek şekilde çözümlenmelidir (Köchler, 2004: 558-59). Bu durum da Filistinlilerin topraklarına, evlerine dönme hakkının iade edilmesini gerektirmektedir. Filistin'de halka gerçekçi ve adil tercihler sunmak amacıyla self-determinasyon uygulamanın uygun bir yöntemi de ihtilafli bölgelerde bir referandum ya da plebisit düzenlemek, UAD'nin, ilgili halkın isteklerinin gerçek bir şekilde ifade edilmesi görüşünü de karşılayacaktır (Taşdemir, 2000: 224) Ayrıca, bu hakkın uygulanmasının yarattığı sorunlar, Filistin halkının işgal altında olma durumunun devam etmesi Filistinlilerin direniş eylemlerine neden olmaktadır. Direniş eylemlerinin çatışmaya varan sonuçlar doğurması, bu eylemlerin/eylemcilerin "terörist" olarak adlandırılmasını haklı çıkarmaz çünkü bunlar çağdaş uluslararası hukukun *jus cogens* (buyruk kurallar) kurallarının bir parçası olan ulusal self-determinasyon hakkına dayanan eylemlerdir (Köchler, 2004: 559).

Devlet olmanın şartları olan insan topluluğu, toprak ve başka bir otoriteye bağlı olamayan siyasi yönetim gibi konular beraberinde Filistin için bazı özel durumların oluşmasına da neden olmaktadır. Batı Şeria ve Gazze Şeridi arasındaki toprakların bölünmüşlüğü egemenlik açısından sorun yaratan bir etken olabilecektir. Geleneksel görüş, yaşayabilen bir Filistin Devleti için, Batı Şeria ve Gazze Şeridi arasında karasal bir bağlantı olmasını savunur. Nitekim güvenli geçiş Batı Şeria ve Gazze Şeridi bağlantısını gerektirmektedir (Weiner and Morrison, 2007: 52).

Filistin Sorunu'nun çözümü için "iki devletli çözüm" sloganını kullanan Bush Yönetimi'nin "bunu başardığı", Filistin'i ikiye böldüğü (Erkmen, 2007: 51) ortadadır, günümüzde ise ABD Başkanı Obama'nın da savunduğu iki devletli çözümün nasıl hayata geçirileceği kesinleşmemiştir. Bu çözüm önerisiyle ilgili olarak Filistin Başbakanı Salam Fayyad, 2011'de Filistin Devleti'nin kurulacağını söylemektedir (Farraj et. al., 2009: 58-74). Rusya'nın da destek verdiği ve yoğun bir şekilde tartışılan, mutlak çözüm olarak görülen iki devletli çözümün yerine farklı çözüm önerilerinin de olabileceği¹³ tartışılrsa da aşılamayan sorunlar nedeniyle çözüm önerilerinin

¹³ "İsrail'in Filistin topraklarında yasadışı Yahudi yerleşim yerleri aracılığıyla oluşturduğu de facto durum iki devletli çözümü neredeyse atıl hale getirmekte, dolayısıyla bu çözüm seçeneği bir anlamda oyalama ve zaman kazanma amaçlarına dönük olarak da dillendirilmektedir. Filistin topraklarında var olan mevcut durum ve Yahudi ve Filistinlilerin yaşadıkları yerlerin "birbirlerinin içine geçmesi" iki devletli bir çözümü, dolayısıyla topraksal bütünlüğü olan bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını engellemektedir. Oysa son zamanlarda tartışılmaya başlayan Filistinli ve İsraililerin birlikte yaşadıkları herkesin tek oy hakkına sahip olduğu demokratik tek bir hukuk devleti tezi daha makul bir çözüm olarak ileri sürülmektedir. Aslında bu tez iki devletli çözümden çok daha realist ve uygulanabilir bir tez olma özelliği taşımaktadır. Bu çözüm yaklaşımının önündeki tek engel tıpkı Güney Afrika'da olduğu gibi İsrail'deki Apartheid rejimi ve politikalarıdır. Apartheid rejimi ve onun devamını sağlayan Siyonist ideolojinin ortadan kalkmasıyla bu çözüm önerisi gerçekleşme şansı bulabilecektir." (Doyran, 2008).

uygulanabilirlik ihtimali azalmaktadır. Kurulacak olan Filistin Devleti'nin toprakları üzerinde tam hakimiyet sağlaması, İsrail'in toprakların bütün kontrolünü Filistin tarafına devretmeye yanaşmaması nedeniyle mümkün görünmemektedir.

Filistin-İsrail çatışmasının bir çözümü olarak Filistin Devleti fikri yeni değildir ama hala gerçekleştirilmekten uzaktır (Farsakh, 2005: 1). Filistin'in 1974'te BM'de gözlemci statüsü elde etmesi, 1988'de Filistin Devleti'nin ilan edilmesiyle çok sayıda devletin bu durumu desteklemesi gibi argümanlar Filistin Devleti'nin ortaya çıkmasının geçmişteki dayanak noktaları olarak gösterilmektedir. Devlet bağlamında Filistin Sorunu'nun çözümü için teorik arka plan tartışılabilir de, uygulamada siyasi birçok sorun nedeniyle devlet olabilmeye durumunun gerçekleşmesi çok zor görünmektedir.

Devlet olarak varlığını devam ettirme veya devlet inşa etmenin kilit kavramı olan “politik merkezileşme” işgal altındaki Filistin topraklarında süregelen işgal nedeniyle iş göremez hale gelmektedir (Murphy, 2006: 87). Kurumsal anlamda etkin olamayan bir yönetimin de devlet olmanın gerekliliklerini tam olarak karşılayabilmesi mümkün olamamaktadır.

Filistin Yönetimi Başbakanı Salam Fayyad'ın, Filistin'de *de facto* (fiili) bir devlet oluşturma amacıyla yürütmeye çalıştığı Fayyad Planı, önümüzdeki süreçte yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Filistin'de *de facto* bir devlet oluşturulması, İsrail'in geçmişte gerek sınırlarını büyütmede gerekse devlet oluşturma sürecinde başarıyla uyguladığı “fiili gerçekler oluşturma” (*establishing the facts on the ground*) taktiğinin İsrail'i 1967 sınırlarına, iki devletli bir çözümü kabule ve yeni yerleşim bölgeleri kurulmasına son vermeye zorlayacaktır (Çiftçi, 2009: 36).

Self-determinasyonun bir hak mı yoksa bir ilke mi olduğu tartışmaları, yaşanan siyasi durumun uluslararası hukuku ihlal eden yönüyle düşünüldüğüne çözüme ulaşmada yetersiz kalmaktadır.

SONUÇ

1900'lü yılların başlarından günümüze kadar devam eden Filistin Sorunu, 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasından sonraki 1948, 1956, 1967, 1973 Arap – İsrail savaşlarıyla daha da derinleşmiş, bu savaşlar sonucunda İsrail kurulduğu tarihteki topraklarını büyük ölçüde genişletmiştir. Filistin ise, Gazze ve Batı Şeria topraklarına sıkışmış bir şekilde, birbiriyle bağlantısı olmayan topraklarda idari ve siyasi olarak da bölünmüş şekilde varlığını devam ettirmektedir.

Filistin Devleti'nin kurulması fikri, 1988'deki Filistin Devleti'nin ilan edilmesi sonrasında geniş çaplı kabul görmesi ve BM tarafından alınan çok sayıda kararda vurgulanan Filistin'in self-determinasyon hakkı yeni

gelişmelerin önünü açacaktır. Ancak İsrail'in geçmişten günümüze eylemleriyle uluslararası hukuku ihlal etmesi, BM kararlarını dikkate almaması ve birçok eylemiyle uluslararası toplumun tepkisini çekmesine rağmen bu eylemlerine devam etmesi Filistin Devleti'nin önündeki ciddi engeller olarak kabul edilebilir.

UAD, 9 Temmuz 2004'te verdiği "İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları"¹⁴ başlıklı kararında, self-determinasyon hakkına değinmiş, (Paragraf 88 vd.) konuyla ilgili sözleşmelere de atıfta bulunarak self-determinasyon hakkına vurgu yapmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 8 Ocak 2009'da aldığı kararında¹⁵, Gazze Şeridi'nin Filistin Devleti'nin bir parçasını oluşturacağını vurgulamış, Filistin'in devlet olma durumuna da değinmiştir. Ayrıca BM Genel Kurulu, 26 Mart 2010'da¹⁶ ve 13 Nisan 2011'de¹⁷ aldığı kararlarda, konuyla ilgili önceki sözleşmelere atıf yaparak, Filistin Devleti kurmak da dahil, Filistin halkının self-determinasyon hakkını tekrar teyit etmiş ayrıca Filistin halkının self-determinasyon hakkını yakın bir zamanda gerçekleştirmesi için devletleri, uzmanlaşmış kurumları ve BM teşkilatını Filistin halkına yardıma ve desteğe çağırmıştır. Bu örnekler günümüzde de Filistin halkının self-determinasyon hakkına vurgu yapıldığını göstermektedir.

Konuyla ilgili ele alınan BM kararları, Filistin'in self-determinasyon hakkı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Mevcut durumda, Filistin için büyük önem taşıyan mülteci, duvar inşası, Kudüs ve İsraili yerleşimciler gibi sorunların çözümsüz kalması ve İsrail'in bu sorunlara ilişkin politikalarını sürdürmesinden dolayı "devlet" olmanın bu sorunları çözmeyeceği kabul edilmelidir. Filistin-İsrail arasındaki temel sorunların kesin olarak çözülmesinin çok zor bir süreç olması ve Filistinlilerin kendi aralarındaki bölünmüşlüğü gibi konular iki devletli çözümün önündeki temel engellerdir. Ayrıca gerek bölgenin gerekse de uluslararası dinamiklerin soruna olan etkileri, çıkar ilişkileri ve özellikle uluslararası hukukun soruna ilişkin uygulanmasındaki mevcut ayrımcılık sorunun kalıcı olmasına neden olmaktadır.

Filistin Devleti'nin ilan edilmesinden daha zor olan durum ise, ilan edilecek devletin gerçekten her yönüyle toprakları üzerinde egemen olup olamayacağıdır. Günümüzde yaşanan gelişmeler, Filistin halkının izin

¹⁴ *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, (Advisory Opinion), International Court of Justice, (9 Temmuz 2004).*

¹⁵ Security Council Calls For Immediate, Durable, Fully Respected Ceasefire in Gaza Leading to Full Withdrawal of Israeli Forces, BM Güvenlik Konseyi Resolution 1860, (8 Ocak 2009).

¹⁶ The right of the Palestinian people to self-determination, BM Genel Kurulu A/RES/64/150, (26 Mart 2010).

¹⁷ The right of the Palestinian people to self-determination, BM Genel Kurulu A/HRC/RES/16/30, (13 Nisan 2011).

verildiği kadarıyla egemenliğini kullandığını göstermektedir. Nihai çözüm için öne sürülen iki devletli çözüm konusunda önemli olan Filistin Devleti'nin ilan edilip edilemeyeceği değil, egemen ve kalıcı olup olamayacağıdır.

Filistin, uluslararası toplumu arkasına almak ve BM içerisinde kendi konumunu güçlendirmeye çalışmak yönünde politikalar izlemekte, kendi tezlerini de bu ekseninde şekillendirmektedir. İsrail ise, çok sayıda BM kararına ve uluslararası toplumun tepkisine rağmen politikalarından vazgeçmemekte, Filistin'in tezlerini geçersiz ve kabul edilemez olarak nitelendirmeye devam etmektedir.

Filistin'in "devlet"leşebilmesi bir ilan etme durumundan öte, mülteci, duvar inşası, Kudüs ve İsraili yerleşimciler gibi sorunların çözümünüyle birlikte gelecek bir süreç olmalıdır. İsrail, Kudüs politikalarından taviz vermezken ve Kudüs'ü işgal altında tutarak Filistin toprakları da dahil olmak üzere yerleşimlerini genişletirken, Batı Şeria'da duvar inşasına devam ederken ve yaklaşık 5 milyon Filistinli mülteci evlerine dönmeyi beklerken bir Filistin Devleti'nin kurulması son derece zor bir süreçtir. Başkentini Doğu Kudüs olacağı bir Filistin Devleti'nin kurulması, yaşanan bütün süreçler ve İsrail'in apartheid ile özdeşleştirilen politikalarıyla birlikte düşünüldüğünde Filistin'in toprakları üzerindeki egemenliğini tam olarak sağlamasının çok zor olacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, D. (1988). Selfdeterminasyon: Bir İlkenin Önlenemez Nötralizasyonu, **Aydın Aybay ve Rona Aybay (Ed.)**, *Murat Sarıca Armağanı*, (s.27-37), Aybay Yayınları, İstanbul.
- Arsava, F. (2009) Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 5(17), 1-21.
- Arsava, F. (1981). Selfdetermination' Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu, *Seha L. Meray'a Armağan Cilt: 1*, (s. 55-67), AÜSBF Yayınları, Ankara.
- Ash, W. R. 2009. Is Palestine A State?, *Rutgers Law Record*, 36(2), 186-200.
- Benoliel, D. and Perry, R. 2010. Israel, Palestine and the ICC, *Michigan Journal of International Law*, 32, 73-127.
- Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Deklarasyon, *Birleşmiş Milletler Genel Kurul A/RES/25/2625*, (24 Ekim 1970).
- Birleşmiş Milletler Milenyum Deklarasyonu, *BM Genel Kurulu A/RES/55/2*, (18 Eylül 2000).
- BM 50. Yıl Deklarasyonu, <http://www.un.org/UN50/dec.htm> adresinden 20 Haziran 2011 tarihinde edinilmiştir.

- Boyle, F. A. 1990, The Creation of the State of Palestine, *European Journal of International Law*, 1(1), 301-306.
- Buchanan, A. 2004. *Justice, Legitimacy, and Self-Determination Moral Foundations for International Law*, New York: Oxford University Press.
- Cassese, A. 1995. *Self-determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Çiftçi, S. 2009. El-Fetih Kongresi, de facto Filistin Devleti ve Ortadoğu Barış Süreci, *Ortadoğu Analiz*, 1(10), 33-39.
- Cop, B. and Eymirlioğlu, D. 2005. The Right of Self-Determination in International Law Towards the 40th Anniversary of the Adoption of ICCPR and ICESCR, *Perceptions Journal Of International Affairs*, 10(4), 115-146.
- Doğan, İ. 2006. Siyasal Bir İlke Olarak Halkların Kendi Geleceğini Belirleme İlkesine Devletler Hukuku Açısından Bakış, *Kamu Hukuku Arşivi*, 9(1), 1-11.
- Doyran, E. 2008. *Bir Direniş Hareketi Olarak HAMAS*, Ankara: Elips Kitap.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, *BM Genel Kurulu A/RES/21/2200*, (16 Aralık 1966).
- Erkmen, S. 2007. Filistin'de Kriz: İki Millet, Üç Devlet, *Stratejik Analiz*, 8(87), 43-52.
- Farraj, K., Mansour, C. and Tamari, S. 2009. A Palestine State in Two Years: Interview with Salam Fayyad, Palastinian Prime Minister, *Journal of Palestine Studies*, 39(1), 58-74.
- Farsakh, L. 2005. Independence, Cantons or Bantustans: Whither the Palestinian State?, *Middle East Journal*, 59(2), 1-16.
- Gudeleviciute, V. 2005. Does the Principle of Self-Determination Prevail Over the Principle of Territorial Integrity?, *International Journal of Baltic Law*, 2 (2), 48-74.
- Kalaycı, H. 2007. Kendi Kaderini Tayin Hakkının Tarihçesi, *Stratejik Analiz*, 7(84) 69-75.
- Karaosmanoğlu, A. L. 2003. Kendi Kaderini Tayin, Ülke Bütünlüğü, Uluslararası İstikrar ve Demokrasi, *Doğu Batı*, 6(24), 147-157.
- Karaosmanoğlu, A. L. 1981. *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kılıç, D. 2008. Self-Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 949-982.
- Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, *BM Genel Kurulu Resolution 2200A (XXI)*, (16 Aralık 1966).
- Köchler, H. 2004. *Küresel Adalet mi, Küresel İntikam mı? Dönüm Noktasındaki Uluslararası Cezai Yargı*, (Çev.) Funda Keskin, Erdem Denk, İstanbul: Alkım Yayınevi.

K. Batur, İ. Aras / NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1 (2011) 146-164
K. Batur, İ. Aras / Nevsehir University Journal of Social Sciences 1 (2011) 146-164

- Kurubaş, E. 2004. Kuzey Irak'ta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(3), 147-179.
- Kütükçü, M. A. 2004. Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 259-276.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, (Advisory Opinion), *International Court of Justice*, (9 Temmuz 2004).
- Murphy, J. 2006. Bir Devlet İnşa Etme Stratejisi Olarak Kurumlaşma: Filistin Örneği, **Kirsten E. Schulze, Martin Stokes ve Clom Campbell (Der.)**, *Ortadoğu'da Azınlıklar*, (Çev.) Kenan Kalyon, (s.83-97), Totem Yayıncılık, İstanbul.
- Pazarcı, H. 2009. *Uluslararası Hukuk*, 8. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Polat, N. 1999. *Ahlak, Siyaset, Şiddet Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk*, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Quigley, J. 2009. The Palestine Declaration to the International Criminal Court: The Statehood Issue, *Rutgers Law Record*, 35, 1-10.
- Quigley, J. 2011. Self-determination in the Palestine Context, **In Susan M. Akram, Michael Dumper, Michael Lynk and Iain Scobbie (Ed.)**, *International Law and the Israeli-Palestinian Conflict*, (p.-209-228), New York: Routledge, 2011.
- Radan, P. 2002. *The Break – up of Yugoslavia and International Law*, Londra: Routledge.
- Security Council Calls For Immediate, Durable, Fully Respected Ceasefire in Gaza Leading to Full Withdrawal of Israeli Forces, BM Güvenlik Konseyi Resolution 1860, (8 Ocak 2009).
- Sitta, S. E. 2002. Geriye Dönüş Hakkının Tanınması, **Roane Carey (Der.)**, *Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Karşı Direnmek*, (s. 479-513), Everest Yayınları, İstanbul.
- Sömürge İdaresi Altındaki Ükelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Deklarasyon, *BM Genel Kurulu A/RES/15/1514*, (14 Aralık 1960).
- Status of the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, *BM Genel Kurulu A/RES/58/292*, (17 Mayıs 2004).
- Taşdemir, F. 2000. İsrail – Filistin Sorununun Self-determinasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 209-225.
- The importance of the universal realization of the right of peoples to self-determination and of the speedy granting of independence to colonial countries and peoples for the effective guarantee and observance of human rights, *BM Genel Kurulu A/RES/2649*, (30 Kasım 1970).
- Tilley, V. 2009. *Occupation, Colonialism, Apartheid?, A Re-assessment of Israel's Practices in the Occupied Palestinian Territories Under International Law*, A Study Coordinated by the Middle East Project of the Democracy and

Governance Programme, Cape Town: Human Sciences Research Council of South Africa.

- The right of the Palestinian people to self-determination, BM Genel Kurulu A/RES/59/179, (3 Mart 2005).
- The right of the Palestinian people to self-determination, BM Genel Kurulu A/RES/64/150, (26 Mart 2010).
- The right of the Palestinian people to self-determination, BM Genel Kurulu A/HRC/RES/16/30, (13 Nisan 2011).
- Türbedar, E., Çaycı, S. ve Kanbolat, H. 2007. Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Ayrılıkçılık: Kosova'nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder mi?, *Stratejik Analiz*, 8(91), 23-39.
- United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, *BM Genel Kurulu A/RES/2672*, (8 Aralık 1970).
- Uz, A. 2007. Teori ve Uygulamada Self- Determinasyon Hakkı, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 3(9), 60-81.
- Weiner, J. R. and Morrison, D. 2007. *Linking the Gaza Strip with the West Bank, Implications of a Palestinian Corridor Across Israel*, Jerusalem: Jerusalem Center for Public Affairs.
- Young, I. M. 2005. Self-Determination as Non – Domination: Ideals Applied to Palestine/Israel, *Adalah's Newsletter*, 12, 1-9.